

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ 6 КЛАСУ З НАРОДОЗНАВСТВА,

Від 01/25/2025

Оксана Заваденко

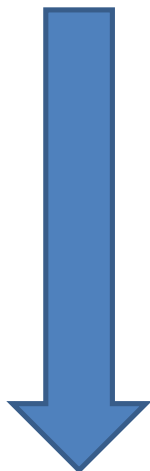
На уроці ми мали практичне заняття з виготовлення Різдвяних Павуків.
Фотографії є на Фейсбук сторінці школи.

Нового домашнього завдання немає. Прошу ще раз повторити тему свята Зимового циклу. Лекцію знову додаю, а презентацію дивіться в попередніх завданнях.

Хто не здав попередні завдання про св.Андрія та Святий Вечір і Різдво, прошу здати.

З повагою, вчителька народознавства

Оксана Заваденко

Тема: Різдвяні традиції в Україні. Колядування. Вертепне дійство.

Найважливішими святами зимового циклу є Різдвяні свята (святці), які поєднують Різдво (25 грудня/7 січня), Новий рік — Свято Василя (1січня/14 січня), Водохреща (6січня/19 січня). Вони супроводжуються обрядовими піснями (колядками, щедрівками), побажаннями (віншуваннями), засіваннями, частуваннями, вертепним дійством, театральними іграми та розвагами. Попри спільні загальноукраїнські риси збереглися численні регіональні особливості зимових свят.

Святий вечір – Багата кутя – (24грудня/6 січня) – це надвечір'я перед Різдвом Христовим. Це останній день різдвяного посту (Пилипівки), тому всі страви були пісними. У цей вечір родина збиралася разом у батьківській хаті. Святу вечерю накривали після того, як впоралися зі скотиною – традиційно господар особисто обходив кожну тварину, годуючи її, та розмовляв із нею.

Поширеним був звичай «кликати Мороза» господарем їсти кутю. Таким чином задобрялися сили природи (мороз), щоб потім вони не шкодили людям та худобі. **Кутя** – це варена пшениця, перемішана із тертим маком, заправлена медом, родзинками, горіхами та узваром. **Узвар** – це компот із сушених яблук, груш та слив.

Традиційно на Свят вечір готували **12 пісних страв**, зокрема такі: кутя, узвар, риба (печена, варена, смажена чи солена), квасоля, гриби, борщ (часто з «вушками»), капусняк або грибна юшка, пісні голубці, вареники з картоплею, з капустою, з грибами, пампушки, печиво, паляниці (калачі) та ін.

У цей вечір було прийнято поминати померлих родичів. Часто на вікно або на покуті ставилася запалена свічка, а також мисочка з кутею та узваром для померлих душ.

До столу сідали із появою першої зірки на небі. Під обрус (скатертину) прийнято було класти часник, щоб відлякати злих духів. Під стіл та під скатертину стелили сіно, щоб був добрий врожай. Господар ставив на покуті **дідуха** – останній сніп пшениці з поля. Він також символізував присутність душ предків. В деяких регіонах прийнято було вішати під стелею також солом'яні «павуки» («теремки») – особливі різдвяні прикраси. Господар давніше кидав кутею до стелі, щоб бджоли добре роїлися і був щедрий врожай.

Починали Святу вечерю спільною молитвою і в деяких регіонах прийнято було ділитися **проскуркою** – освяченим хлібцем. На Свят вечір та на Різдво після Служби Божої прийнято було **колядувати** та **віншувати**. Колядували переважно хлопці та чоловіки, йдучи від хати до хати із Різдвяною зізодою та шопкою дзвіночками та ін інструментами, звіщаючи радісну новину – Народження Христа. Господарі зазвичай обдаровували колядників яблуками, горіхами і пшеничними, вівсяними чи кукурудзяними коржиками. А чоловіків старшого віку могли запросити до оселі й погостити.

Щодо **колядок** – обрядових різдвяних пісень, - то їх було величезне розмаїття: як дитячих, так і тих, що виконували спеціальні колядницькі гурти, вертепи. За змістом колядки були як суто релігійними – про народження Христа, так були і давні, дохристиянські, які величали господаря та його родину.

Назва «Вертеп» – це давня назва печери, тобто місця, в якому народився Ісус на Різдво. У давнину в Україні був звичай, започаткований студентськими братствами, показувати події з народження Христа з допомогою пересувного лялькового театру – **вертепу**. В селах, замість лялькового театру, молоді люди переодягалися в дійових осіб часу народження Ісуса і

показували сценку Різдва – **вертепне дійство**. Вони йшли від хати до хати, колядуючи, і сповіщаючи про народження Христа. Часто до суто релігійного змісту у вертепному дійстві додавався суспільно-політичний підтекст (наприклад висміювалися негативні явища в суспільстві чи відомі особи).

На Різдво піст вже завершувався, і після церковного богослужіння прийнято було ходити на гостину один до одного, їсти та веселитися.

Наступним у циклі зимових свят, йде старий **Новий рік, або Василя**. За народною традицією, напередодні цього свята люди з допомогою різних обрядів оберігали свою оселю, господарство, домашню худобу від злих духів: кропили свяченою водою, малювали на хлівах солярні знаки тощо. Напередодні свята Василя було **свято Меланки і Щедрий вечір**. Посту вже не було, тому готувалася щедра святкова вечеря, на столах було розмаїття м'ясних страв. На Щедрий вечір дівчата ходили щедрувати – співати давніх обрядових пісень – **щедрівок**. *(Слід зазначити, що в західних регіонах дівчата щедрували на другий святий вечір – так звану Голодну кутю - 18 січня).*

В ночі з 13 на 14 січня в багатьох регіонах ходили з Маланкою – дорослі парубки з музикою та співами показували театралізовану виставу, переважно в хатах неодружених дівчат (в деяких регіонах – в усіх оселях). На Буковині разом з Меланкою «водили ведмеда» - обмотаного соломою парубка, якого возили по селу в великій клітці.

На саме свято Василя день починався з того, що молодші хлопці рано-вранці ходили засівати пшеницею та віншувати, бажаючи добра, достатку, здоров'я та злагоди. У деяких місцевостях парубки брали з собою різки: скільки дівчат у хаті, стільки й прутиків приносили. Дівчата накривалися перинами, вдаючи, що сплять. А гості віншували і будили дівчат, «шмагаючи» їх тими прутиками. На свято Василя подекуди зберігся ще дохристиянський звичай «водити козу». Молодь збиралася і разом з музикантами йшла по селу, показуючи театралізоване дійство.

Третє важливе свято різдвяного циклу – **Водохреща (Йордан, Богоявлення)**. Воно розпочиналося ще звечора. Родина збиралася на спільним столом, але цього разу – страви були пісними і їх була менша кількість. Тому **другий святвечір** ще називають **Голодною кутею** (На Західній Україні – це Щедрий вечір, і дівчата щедрують саме тоді).

На свято Йордана обряди пов'язані з освяченням води. Після святкового богослужіння громада йшла до річки. Там вирубували ополонку, здебільшого у вигляді хреста. Після того як священник освячував воду, люди її набирали з собою, пили, щоб бути здоровим цілий рік.

Освячену йорданську воду вживали під час хвороби, нею допомагали дітям від зурочення. Цією водою обтирали вим'я корови, щоб вона добре доїлася. А також вірили, що нею можна відігнати нечисту силу, що забирає від корови молоко. Під час першої оранки, перед початком весняно-польових робіт свяченою водою кропили все знаряддя праці, сільськогосподарський реманент.

На Водохреща господар налював хрест крейдою або свічкою над усіма дверима в оселі. Після Водохреща був звичай освячувати домівки Йорданською водою.

Після Водохреща майже місяць великих свят не було. Аж на 15 лютого припадає **Стрітєння**. Часто його ще називають **Громницями**. У традиційній християнській вірі це свято дуже шанували. Якщо цього дня гримів грім – на ранню весну. Казали, що грім просинається тоді, коли зима зустрічається з весною. Знову святилася вода і свічки. Стрітенською свічкою

обкурювали оселю, хлів і всі господарські будівлі. Цікавим був і такий обряд: вогнем стрітенської свічки на центральному сволоку, що тримав стелю хати, хліва, випалювали хрести чи інші солярні знаки. Був звичай йти із запаленою стрітенською свічкою із церкви додому. Якщо свічка по дорозі гасла, то був поганий знак.

Свято Стрітення – заключне у зимовому циклі народних свят. Іноді його вважають першим весняним святом. Після Стрітення вже починали обрізання і щеплення дерев та кущів, бралися за перші весняні роботи, але роботу на землі починали зазвичай після Благовіщення.